

використовується населенням усього міста не лише під час свят, але й під час демонстрацій та революцій. В такому разі цей архітектурний простір найбільше слугує для проведення церемоній і ритуалів і по своїй суті є театралізованим, проте, ритуали і церемоніали можуть бути і світськими. Вони з'явилися в результаті секуляризації публічного і приватного життя, успадкувавши зовнішню (в т.ч. психологічну) структуру відповідних культових актів, але без сакрального змісту.

Прикладом світських ритуалів, пов'язаних із архітектурою та архітектурним середовищем є: церемоніальна хода під час парадів повз трибуни із високопосадовцями; створення церемоніального проходу до урядових адміністративних будівель; наявність головних площ у містах для збору значної кількості народних мас і проведення певних дійств, пов'язаних із такими соціальними просторами (паради, мітинги, зібрання, революції, протести, виступи різних лідерів перед народом із трибуни, спеціально зведеної на площі і т.д.); влаштування для політичних лідерів т.зв. «вікон з'явлень» в самих спорудах, прийом іноземних послів та делегацій в інтер'єрах найкращих будівель міста тощо.

Висновок. Отже, в міській культурі здавна склалися певні типи просторів – двори, вулиці, площі, окраїни, центри та ін.. Усі вони мають свої особливості, котрі безпосередньо пов'язані з різноманітністю умов, які створюють ситуації перетину пішохідних потоків і поєднання в одних зонах різних груп населення, зайнятих різними видами діяльності. Їх поведінка є ритуалізованою поведінкою, оскільки ритуали – це сформовані суспільством норми спілкування. Подальші наукові розвідки повинні стосуватись питань впливу типу і конфігурації простору на його сприйняття людиною та на її поведінку та види спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берн, Э. *Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры* Текст.: психология человеческих взаимоотношений / Э. Берн. СПб., -М.: АСТ, 1996.– 398 с.
2. Вахштайн В. Социология архитектурного объекта: между формальной и практической рациональностью [Електронний ресурс] // Новое литературное обозрение: №121 (3/2013). – Режим доступу до журн.: <http://www.nlobooks.ru/node/3561>
3. Володько О.М. *Внешний рисунок поведения человека* / О.М. Володько // *Адукацыя і выхаванне*. – Минск. – 2013. – №3. – С. 28-31.
4. Гейл Я. *Города для людей* / пер. с англ. Альпина Паблицер. – М.: Крост, 2012. – 276 с.
5. Титов А.Л. *Организация архитектурной среды и поведение человека: Дисс. канд. архитектуры*. – Екатеринбург, 2004. – 121с.
6. Трошкіна О.А. *Архітектурна діяльність і ритуал* / О.А.Трошкіна // *Етнотизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст: зб. наук.праць. Кн.3.– Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2015. – 48-56.*
7. Трошкіна О.А. *Класифікації та властивості архітектурного простору* / О.А. Трошкіна // *Проблеми розвитку міського середовища.: Наук.-техн. зб.– Київ.: НАУ, 2012. – Вип.7 – С.248-255.*
8. Штомпка П. *Визуальная социология. Фотография как метод исследования: / П Штомпка / пер. с польск. Н.В. Морозовой, авт. вступ. ст. Н.Е. Покровский. – М.: Логос, 2007. – 168 с.*
9. Hall E. *The Silent Language* / E. Hall. – New York : London, 1990. – 120 p.

Віктор Тімохін
(Київ, Україна)

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕКОНСТРУКЦІЇ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто актуальні проблеми перетворень сучасного міського середовища, запропоновані принципи систематизації й гармонізації процесів

реконструкції і реструктуризації, реорганізації й реформації його складових частин – міських тканин і каркасів, урбанізованих ландшафтів і оболонки.

Ключові слова: міське середовище, реконструкція, перетворення, принципи, гармонізація

Actual problems of the contemporary urban environment transformations were consider, principles of the systematisation and harmonyzation of prosesses the reconstruction and restructuration, reorganization and reformation their compozed parts – urban tissue and frame, urban landscape and cover were preposed in this article.

Key words: urban environment, reconstruction, transformation, principles, harmonization.

У сучасній архітектурно-містобудівній теорії поняття реконструкція в більшій чи меншій мірі підпорядковується і підпорядковує ряд понять, що утворюють своєрідний змістовний контекст процесів відновлення і перебудови, відродження і відбудови, збереження й укріплення складових і фрагментів архітектурно-містобудівного середовища. Цей контекст найчастіше характеризується і визначається такими термінами, як: реабілітація, ревалоризація, ревіталізація, регенерація, редуплікація, рекультивація, реновація, реставрація, реституція [1]. Такі неузгодженість і внутрішня невпорядкованість, а в кінцевому рахунку не систематизованість, різноманіття термінів і понять стало наслідком сучасного стану архітектури і містобудування.

При цьому слід також взяти до уваги, що сьогодні все ще «... поширено помилкове переконання, що оновлення це тільки тимчасовий захід, а загалом питання повинні вирішуватись раз і назавжди. В дійсності же цю проблему неможливо вирішити остаточно, оскільки старіння – це явище повсякденне» [2, с. 13]. Звідси видно, що одна із сторін проблеми теоретичного осмислення явища реконструкції лежить в площині усвідомлення його подвійного змісту, а саме: дискретності і часткової хаотичності процесів реконструкції в локальному часі, що доповнюються розумінням неперервності і циклічності, а загалом закономірностей реконструктивних перетворень в глобальному історичному часі. Ще один бік проблеми лежить в площині необхідності дослідження процесів реконструкції в режимі діалогу з міськими мешканцями, з урахуванням інтересів конкретних громад, що формуються в їх індивідуалізованому ментальному часі, котрий кардинальним чином впливає на вимоги до міського середовища, на визначення ступеню морального старіння, перспективи і напрямки подальшого розвитку міського середовища. «Реформи слід проводити тільки у вигляді постійного діалогу з тими, хто буде завтра населяти наші будинки і міста. Мова йде про те, щоб не вважати більше мешканців бездушними речами, а звернути, нарешті, увагу на хвилюючі їх проблеми, ... на глибоку індивідуальність, на мрії, фантазії, навіть якщо останні здаються нам ілюзорними» [3, с. 29].

На необхідності реформаторських змін ґрунтувались дослідження і проекти реконструкції європейських й інших столиць кінця ХІХ–початку ХХ століть. Найяскравішими з них стали роботи Османа, Енара, Ле Корбюзьє, Ладовського, Саарінена. Друга хвиля близьких за змістом робіт, що припадає на середину–кінець ХХ століття, пов'язана з творчими групами МАРС, УРТЕК, НЕР т. ін., з іменами Л. Кана, К. Танге, О. Гутнова, К. Лінча та ін., які в своїх дослідженнях і проектах продемонстрували власну творчу позицію і глибоке переконання в необхідності глобальних перетворень міського середовища при реконструкції історичних міст.

Третя хвиля, яка стосувалася проблем реконструкції міст, їх агломерацій і конурбацій, отримали подальший розвиток в екістичних дослідженнях і проектах континентальних, материкових і планетарної систем розселення, запропонованих К. Доксіадісом [4]. Питання реконструкції міського середовища в умовах глобальних

систем розселення приділялась увага в роботах творчих груп НЕР і СУПЕРСТУДІО, в пропозиціях О. Хансена, Й. Фрідмана, П. Меймона та ін.

Аналіз загальної картини короткострокових і перспективних, фрагментарних і тотальних перетворень і проблем міського середовища засвідчив необхідність систематизації цих перетворень і вирішення їх проблем в контексті урбосферної еволюції. Один із можливих шляхів отримання позитивних результатів лежить в площині усвідомлення реально існуючої багатоярусної будови простору-часу урбосфери і відповідного розшарування міського середовища. Мається на увазі, що будь-які перетворення міського середовища, – нашарувань міської тканини і міських каркасів, урболандшафтів й урбооболонки міста, – природним чином відбуваються в єдиній багатоярусній сфері, котра охоплює й ієрархічно підпорядковує локальний і ментальний, глобальний і темпоральний рівні простору-часу тотальної містобудівної еволюції [5].

Найважливішими серед перетворень міського середовища визнаються: процеси реконструкції міської тканини, що зв'язані із локальними змінами транспортно-пішохідної і культурно-побутової мереж первинного обслуговування; процеси реструктуризації, що обумовлюють виникнення міського планувального каркасу і відповідних змін ментальних акцентів оновлення функціонально-просторової структури й інфраструктури міста; процеси реорганізації, що стають наслідками агломераційних взаємозв'язків і стимулюють глобальні історичні зміни в організації й структурі міста і виникнення урбанізованих ландшафтів, як наступного шару міського середовища; нарешті, процеси реформації, під впливом яких поступово формується найвищий урбооболонковий шар як результат гіперурбанізації надагломераційного рівня на материках і континентах планети.

Ці, ієрархічно-підпорядковані і, водночас, складно переплетені і взаємопроникаючі, процеси у своїй різноманітній взаємодії активно пристосовуються і кооперуються між собою в не завжди керованих і наперед передбачених, глибинних і втаємничених, але завжди ефективних і економічних процесах самоорганізації, спрямованих на оновлення конструкцій і структур, організацій і форм міського середовища, їх максимального пристосовування один до одного і взаємного адаптування з оточенням.

Разом з тим, виникнення і розгортання цих та інших дивовижних властивостей самоорганізації стає можливим за конкретних умов і природних обмежень гармонійного, тобто без насильства, втрат і спотворень, справедливого розвитку нашарувань міського середовища. До таких визначальних обмежень, насамперед, слід віднести допустиму (пластичну і без розривів) деформованість міської планувальної тканини в умовах її зваженої й поміркованої реконструкції. Іншим, не менш важливим, обмеженням в умовах більш радикальної реструктуризації стає трансформованість, котра розуміється як природне перетворення локальних форм функціонально-планувальної структури міста в більш масштабні мегаструктурні форми міського каркасу.

Наступний рівень і крок глобальних і широкомасштабних перетворень – процеси реорганізації, – пов'язані з їх визначальним принципом – метаморфічністю, котрий, як і попередній принцип трансформованості, був уведений у теорію і практику містобудування японськими метаболістами. Останній рівень надприродної самоорганізації надагломераційних перетворень, котрий втілюється у процеси реформації, кардинального і небаченого досі оновлення форм міського середовища, обмежує своє тотальне і некероване поширення завдяки принципу, який умовно можна назвати терраформованістю і який, в певних межах, дозволяє переглянути природні образи і форми земної поверхні на шляху створення у майбутньому гіперструктурних (підземних, наземних і надземних) напластованих утворень нової урбооболонки планети на її материках і континентах, в акваторіях і в атмосфері.

Якщо вище сформульовані принципові обмеження – метаморфічність, де-, транс- і терраформованість – визначають горизонтальний порядок вертикальної гармонізації перетворень міської тканини і міських каркасів, урболандшафтів й урбооболонки, то на їх вертикальне упорядкування впливає самоорганізація вищезгаданих процесів діалектичного усталення й оновлення, становлення і творення всіх видів нашарувань міського середовища.

Одним з базових принципів гармонізації цих процесів можна вважати калейдоскопічність, зміст якої полягає у підтриманні природного порядку розгортання різноманітних перетворень шляхом поступового вертикального і послідовного горизонтального переходу спочатку від симетричних до дисиметричних, далі до ритмічних і евричмічних утворень, а потім до симетрії нового рівня планувальних конструкцій і структур, організацій і форм. Дослідження ряду авторів засвідчили значний потенціал і все зростаючу роль симетризації в гармонічному розвитку і самоорганізації міського середовища [5, 7, 8].

Наступний рівень, де домінують процеси оновлення і реструктуризації, що відповідають за трансформованість і виникнення міського каркасу, утримується і укріплюється горизонтально-вертикальним розгортанням і дією принципу компенсованості. Сутність цього принципу корениться в ментальності різних громад міських мешканців – містян, слободян, урбодян і поселян, – які на основі власних життєвих цінностей і поглядів визначають необхідність і достатність, міру і ступінь оновлення міського середовища в умовах обмежених ресурсів і використання структурних резервів самоорганізації [5].

Ще одним важливим принципом гармонічного узгодження процесів реорганізації, що викликають до життя метаморфічні перетворення і урболандшафтні форми міського середовища, стає принцип пропорційності. Цей принцип, розгортаючись в горизонтальних нашаруваннях і домінуючи на рівні урболандшафтів, «зшиває» між собою по вертикалі всі рівні і види перетворень і нашарувань у ході встановлення і підтримання гармонічних співвідношень і пропорцій між процесами розосередження і концентрації, самоорганізації й адаптації міських функцій і планувальних систем. У деяких дослідженнях для контролю гармонічних співвідношень між цими процесами пропонується використовувати динамічні пропорційні ряди, наприклад, «золотий переріз» [5, 9].

Замикає ряд головних обмежень гармонічних перетворень принцип компліментарності, який, стимулюючи процеси реформації і виникнення оболонки в дозволені межі терраформування, розповсюджується і, так би мовити, доброзичливо, приязно і без зайвих зусиль, прагне об'єднати між собою конструкції й структури, організації і форми в різноманітних нашаруваннях міського середовища, гарантуючи при цьому збереження їх індивідуальності і самотності.

Поряд з вищевикладеними внутрішніми принципами, які визначають зміст і цілі самоорганізації всього багатоманіття середовищних перетворень, існують зовнішні принципи, що віддзеркалюють ідеальну форму і неминущі цінності гармонізації цих перетворень. В історії архітектури до таких неминущих цінностей відноситься вітрувіанська тріада, яка разом з уявленнями про гармонію Альберті, сьогодні, в наш динамічний час, перетворилася у тетраду – міцність, корисність, довершеність, краса.

Сьогодні, коли в різних областях архітектурно-містобудівної теорії й практики все частіше виникає нагальна потреба у переформатуванні й модернізації тетради Вітрувія-Альберті, вона буде значно точніше відповідати уявленням про самоорганізацію і гармонічний розвиток перетворень у різноманітних нашаруваннях міського середовища у вигляді доповнюваності (міцності), доцільності (корисності), спадковості (довершеності), атрактивності (краси). Принцип доповнюваності проголошує існування загальної єдності і можливості сумування генезних співвідношень і зв'язків, тобто своєрідних генетичних кодів, гармонічних перетворень

конструкцій і структур, організацій і форм міського середовища, що забезпечують їх міцність, довготривалість й усталеність.

Принцип доцільності свідчить про загальну функціональну і цільову єдність перетворень і середовищних нашарувань, які досягають оптимального гармонічного стану найбільш економним й ефективним способом корисного використання ресурсів й внутрішніх резервів самоорганізації в процесах оновлення. Принцип спадкоємності, історично еднаючи причинно-наслідкові зв'язки між містобудівними культурами, епохами і цивілізаціями, виступає гарантом накопичення історичного досвіду і використання найкращих традицій у самоорганізації і становленні гармонічно довершеного міського середовища. Принцип атрактивності акцентує увагу на виборі деяких особливо привабливих і красивих по суті траєкторій і рядів, наприклад, «золотого перерізу», в якості ідеальних взірців самоорганізації і гармонічних перетворень існуючих і творення нових форм багатопланового міського середовища.

У багатьох мистецтвах, у дослідженнях і художніх творах видатних майстрів, серед яких добре відомі імена архітекторів, живописців і поетів Ф.Л. Райта, Я. Черніхова, Г. Клімта, П. Валері, орнамент, окрім його побутово-декоративних й езотерично-втаємничених функцій, визнається крупно масштабним провідним засобом, так би мовити первинною канвою символічного формоутворення і структурування науково-мистецького простору-часу фактично і всіх видах красних мистецтв. Більш того, вважається, що загальна функція і базова роль орнаменту в усіх мистецтвах подібні й аналогічні до функції й провідного значення математики для всіх розвинутих природничих і гуманітарних наук [10]. Іншими словами, понад системний принцип орнаментальності, як вираз взаємовідповідності мистецьких і наукових знань про урбосферну еволюцію, спроможний синергійно поєднати в собі доповнюваність (міцність) і доцільність (корисність), спадковість (довершеність) і атрактивність (красу).

Підбиваючи підсумки, слід зауважити, що самоорганізований устрій і гармонійний лад урбосферного простору-часу одночасно впливає і знаходиться в зоні впливу вищевизначених надсистемних принципів повноти й орнаментальності та єдності системних принципів цілісності багатоманітних перетворень в різноманітних нашаруваннях міського середовища. У свою чергу, ці перетворення і нашарування підпадають під дію внутрішніх морфологічних принципів метаморфічності, де-, транс- і терраформованості міської тканини і каркасів, урбанізованих ландшафтів і оболонка. Сукупне використання системних і над системних принципів цілісності й єдності, повноти й орнаментальності, а також морфологічних принципів відкриває нові перспективи на тлі розширення і поглиблення змісту і форм процесів реконструкції і реструктуризації, реорганізації і реформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тимофієнко В.І. *Архітектура і монументальне: Терміни та поняття*. – К.: вид-во інституту проблем сучасного мистецтва Головкиївархітектура 2002. – 472 с.
2. Бернар А. *Большой Париж// Современная архитектура*, 1968, №4. – с.13–16.
3. Боссар П., Паран К., Реноди Ж. *Отвечают три архитектора// Современная архитектура*, 1968, №4. – С. 28–31.
4. Doxiadis C. *Ekistics: An Introduction to the science of Human Settlements*. – London, 1968.– 527р.
5. Тимохін В.О. *Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування*. – К.: КНУБА, 2008. – 629 с.
6. Мережковский Д.С. *Христос и Антихрист. Том II. Воскресшие боги. (Леонардо да Винчи)*. – К.: Дніпро, 1992. – 607 с.
7. Alexander K. *New Theory of Urban Design*. – N. Y., Oxford University Press, 1987. – 251 p.
8. Смолина Н.П. *Традиции симметрии в архитектуре*. – М.: Стройиздат, 1990. – 344 с.

9. Шебек Н.М. Гармонізація планувального розвитку міста. – К.: Основа, 2008. – 216 с.
10. Валери П. Введение в систему Леонардо да Винчи. – М.: Искусство, 1975. – 263 с.

*Тетяна Малік
(Київ, Україна)*

ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ЕТНОМАРКЕРИ У ДИЗАЙНІ СЕРЕДОВИЩА

Визначення семіотичних ознак етнодизайну в залежності від розміщення, клімату, історії і традицій, філософії, віросповідання.

Ключові слова: етнодизайн, середовище, етномаркери, традиції.

Identification of semiotic signs ethno design depending on the location, climate, history and traditions, philosophy, religion.

Keywords: ethno design, environment, ethnic markers, tradition.

Аналіз публікацій показав, що історичними аспектами створення і стилеформування етносередовищ взагалі займалися Даниленко В.Я., Сніжко В.В., Левчук Л.Т., Кучерюк Д.Ю., Панченко В.І., Шимко В.Т., Барташевич А.А., Перелигіна Л.Г.; питання декоративно-прикладного мистецтва і композиції піднімалися в роботах Антоновича Є.А., Тимківа Б.М.; інтер'єр і предметний дизайн житла розглядається в публікаціях Агранович-Пономарева Е.С., Аладова Н.І. а питання інтер'єру окремих громадських будівель – Бондаренко І.В., Баньковська А.К., Малік Т.В.; розробці інтер'єру в східному стилі приділена увага в матеріалах Браиловская Л.В., Саллюм А, Алексеева Е.Б. та інших. У той же час більшість наукових робіт в плані формування етно середовищ були написані без урахування узагальнених семіотичних ознак.

Мета даної статті полягає у потребі визначення базових аспектів формування основних етноознак певної національної культури.

«Рух етнофутуризму виник на рубежі 80-90-х років минулого століття. Біля його витоків стояли естонські поети ... Пізніше до цього руху приєдналися вчені з України, Польщі, Америки. Головна ідея цього напрямку в культурі - це забезпечення майбутнього етнічним культурам» [1, с. 47]. Зі свого боку, Ю.Г. Легенький зазначає, що «етнодизайн – нова парадигма бачення складного комплексу народної, ремісничої та професійної культури» [2, с. 217].

Цікавими, з точки зору етнодизайну, є скандинавські країни з їх жорстким кліматом і величезним бажанням зберегти свою культуру.

До головних «етномаркерів» можна віднести: створення кольорової системи, що визначає основний емоційний характер середовища; уречевлення конструкцій; використання прямого кута; організацію природного та штучного освітлення, як одного з основних аспектів формування внутрішнього середовища; використання природних матеріалів.

Стосовно природних матеріалів варто окремо виділити деревину, вироби з якої, переважно виглядають масивними і надійними. В той же час сьогодні, виходячи з дбайливого та екологічно виваженого ставлення до обмежених природних ресурсів північних країн, з'явилася можливість досягти бажаної надійності за рахунок матеріалів з легкої (переробленої) деревини, що широко використовується не лише для розробки меблів, а і в інтер'єрах як декоративний оздоблювальний та конструкційний матеріал. Таку здатність фанери, як певним способом переробленої деревини, колись А. Аалто порівнював із здатністю колони нести навантаження.